

כותבים לעיתון

כחול – לבן

מדריך למורה

תוכן העניינים

הקדמה

דרכים מגוונות לכתיבה

תהליך הכתיבה - הנחיות להוראה

מדורי העיתון

נספחים

הקדמה

כתיבה היא אחת הדרכים המרכזיות לתְהַלֹךְ מידע, ללמידתו, לארגונו, לאחסונו ולתקשורת עם האחרים, ומתוך כך היא חיונית לתקשורת בין בני האדם. רכישת הלשון הכתובה בכלל ויכולת הכתיבה בפרט מושגת באמצעות למידה. תלמידים מביאים לידי ביטוי את יכולת הכתיבה שלהם באמצעות הפקת טקסטים בסוגות שונות, הנבדלות זו מזו במסלול רכישתן ובדרישות הלשוניות והקוגניטיביות שהן מציבות בפני הכותבים (רביד ושלוס, 2012). תלמידים הלומדים בכיתות הגבוהות של בית הספר היסודי נדרשים להפיק טקסטים כתובים הממוקדים בנושא או ברעיון, לפתח רעיונות אלה תוך שמירה על נקודת ראות מסוימת ולהציגם במבנים לוגיים מתאימים ובסוגות מגוונות. תהליך הכתיבה דורש מן התלמידים לעבור מאסטרטגיות שיחתיות (שאליהן הם מורגלים בשפה הדבורה) לאסטרטגיות המתאימות לכתיבה. כמו כן, הכותבים נדרשים לכתוב בשפה בעלת לוגיקה שונה מהשפה הדבורה, המאפשרת להם לתקשר עם נמענים רחוקים בגוף וברוח ולהביע רעיונות, השקפות ותיאוריות באמצעות יחידת שיח אוטונומי המופק באופן עצמאי תוך עיבוד פריטי הידע, ולא כיחידת שיח האופיינית לדיבור שבו הרעיון מובע בפרץ אחד וללא כל עיבוד.

במסגרת התוכנית כחול- לבן נעודד תלמידים בכיתות ה' ו-ו' להתנסות בתהליך כתיבה בנושאי כחול לבן. תהליך הכתיבה מתחיל בקריאה של טקסטים ממקורות מידע מגוונים.

התכנית מציעה למורים מאגר חומרים רחב שמתוכו יוכלו ללמד ולהעלות סוגיות לדיון. למאגר – [היכנסו לקישור](#).

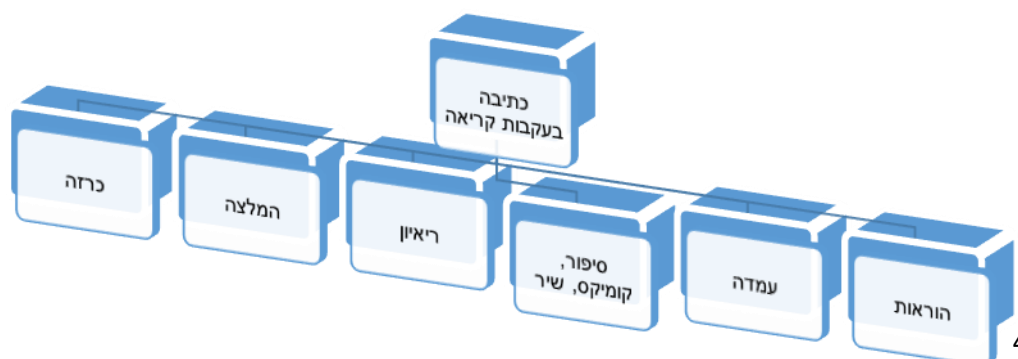
בנוסף על כך, התכנית מציעה טקסטים שעובדו במיוחד לתלמידים בבית הספר היסודי. הטקסטים מתייחסים להמצאות ישראליות, לדמויות מופת, לצרכנות ועוד (נספח 1).

הנושאים והסוגיות לדיון יעלו מתוך הקריאה ויידונו בשיח בין המורה ובין התלמידים ובין התלמידים לבין עצמם.

לאחר הקריאה והשיח יוזמנו התלמידים להתחיל את תהליך הכתיבה לעיתון.

דרכים מגוונות לכתיבה

הכתיבה לעיתון המקוון תהיה מבוססת על חקירה, למידה וידע. תלמידים יוכלו לכתוב לעיתון המקוון בדרכים מגוונות:

תהליך הכתיבה - הנחיות להוראה

בתהליך כתיבה והפקה של טקסט הכותב נדרש לבצע פעולות מהותיות של תכנון, כתיבה, עריכה ושכתוב.

כדי לסייע לתלמידים בתהליך ולכוונם לכתיבה מיטבית מומלץ לאמץ בהוראה פעולות דידקטיות מפורשות.

פעולות דידקטיות	מידע למורה
הגדרת מטרות ספציפיות לכתיבה- בניסוח משימת הכתיבה חשוב להגדיר נושא, נמען (רצוי מוכר) ומטרה רלוונטית.	במחקר נמצא כי תלמידים שהיו בעלי מטרות מפורטות לגבי התוכן והנמען הצליחו להפיק טקסטים משכנעים יותר בהשוואה לתלמידים אשר המטרות שקיבלו לא היו מפורטות (Nussbaum et al., 2005).
שיח שיתופי להעלאת רעיונות- עם הצגת הנושא בכיתה חשוב לערוך דיון לאיסוף ולארגון הרעיונות לפני הפניית התלמידים לכתיבה.	נמצא כי הוראה המעודדת דיון שיתופי תוכל לייצר בסיס טוב ואפקטיבי להתפתחות ולהפנמה של ידע מאורגן (Graham et al., 2012; Graham & Perin, 2007; Reznitskaya et al., 2001, p.173).
תכנון חשוב לשוחח עם התלמידים על פעולת התכנון. מה חשיבותה? כיצד יש לבצע אותה? באילו צמתים כדאי לעצור ולתכנן?	אחד התהליכים המעורבים בכל תהליך כתיבה הוא תכנון, המאופיין בעצירות בצמתים מרכזיים בשיח, שבהם הכותב מתכנן מהלכים עתידיים בכתיבה, או קורא ועורך מחדש את מה שכתב עד כה. כתיבה היא אחת ההזדמנויות ללמד תלמידים לתכנן.
עריכה ושכתוב תהליך העריכה כולל קריאה חוזרת של הטקסט המתהווה, העלאת שאלות בראשו של הכותב כגון - מה ירצה הנמען לדעת? מה כדאי להדגיש בפני הנמען?	השפה הכתובה מתוכננת, מאורגנת ולכידה, ועם זאת היא מחייבת עריכה, ביקורת ושכתוב. זאת ועוד, הכתיבה מאפשרת שימוש במשלב גבוה, בפריטים לקסיקליים אורייניים ובמבנים לשוניים מורכבים, כגון שימוש במילים נטויות ובצורת סביל (רביד ושלום, 2012; Ravid & Zilberbuch, 2003).
ערנות לנמען חשוב לשוחח עם התלמידים על הנמען, לאפיין אותו, לחשוב כיצד כדאי לכתוב כך שיבין את כוונות הכותב.	בכתיבה, המוען נדרש להיות ער לנוכחותם של נמענים המשפיעים במידה ניכרת על הדיאלוג שהוא מנהל עמם. כך על המוען לכלול את הקורא (הנמען) בתהליך הכתיבה, לצפות את תהליכי הקורא, להנחות תהליכי קורא ולבדוק את הבנת הטקסט על ידי הקורא. יתר על כן, כדי לכתוב היטב על הכותב ללמוד להתרחק מבחינה שכלית ורגשית מהטקסט שלו ומתפקידו ככותב (Rijlaarsdam, Couzijn & Van den Berg, 1996).

הכתיבה נתפסת כפעילות חברתית (MacArthur et al., 2008), שבה לסביבה החברתית יש השפעה על תהליך הכתיבה ולקהילה יש תפקיד בעיצוב השיח (Clark, 2003). בלמידה שיתופית התלמידים צופים ומעריכים עמיתים וכולם מעורבים בתקשורת ובמשימות השפה. יחד עם המורה ועם העמיתים הם יוצרים ומארגנים ידע ורעיונות בתוך הקהילה. ממחקרים עולה כי להוראת כתיבה שיתופית, שבה התלמידים עובדים יחד בתהליך הכתיבה, יש השפעה חיובית על איכות הכתיבה (Graham et al., 2012). הכותב נעזר בתמיכה חברתית המספקת משוב מקדם לכותב ומנחה אותו במהלך פתרון בעיותיו, מתייעץ וחושב יחד עם הקורא בדיאלוג משותף. מצב זה משחרר את הכותב מעכבות ומחרדות ומאפשר לו להציג את יכולותיו באופן שקול ואמתי. לעתים בעת הכתיבה, הכותב שובי במחשבתו ואינו יכול להתבונן בטקסט שלו התבוננות חיצונית. הקוראים בסביבה החברתית שלו, המרוחקים מן הטקסט, יכולים להעריך אותו מזוויות ראייה חדשות ובכך לקדם את הכותב בכתיבתו (עזר, 2002).	למידת עמיתים חשוב להזמין תלמידים לעבוד יחד בכל שלבי התהליך: לתכנן, לכתוב, להעריך ולכתוב מחדש.
כתיבת משוב היא אחת הדרכים לייצר אירוע כתיבה תקשורתית, שבו המורה והתלמיד מנהלים דיאלוג על תוצר הכתיבה כדי להבין כיצד אפשר לממש טוב יותר את הכוונות של הכותב. Cohen-sayag, E. (2016). Student-teachers Across the Curriculum Learn to Write Feedback Does it reflect on their writing?. The Journal of Effective Teaching, 5 כתיבה שאינה מלווה במשוב הופכת להיות אירוע חד פעמי ומאבדת מעוצמתה. כתיבה המלווה במשוב מזמינה את הכותבים לשפר ולשכלל את כתיבתם. תלמידים כותבים טיוטות ומשפרים כתיבתם מטייטה לטייטה באמצעות משוב שהם מקבלים מהמורה או מעמיתיהם. תלמידים צריכים לקבל הזדמנויות רב פעמיות לכתיבה כדי שיוכלו ליישם את ההצעות שניתנו להם ע"י משוב במטרה לקדם את כתיבתם. משוב טוב יינתן בסמיכות לכתיבה, ולא זמן רב מדי לאחר הכתיבה. כמו כן, המשוב יציע לתלמידים הנחיות ברורות וספציפיות לדרכים שבהן יוכלו לשפר את כתיבתם. http://www.betterwritingfeedback.com/#item7	משוב ורפלקציה – חשוב ללוות את תהליך הכתיבה באירועי משוב ורפלקציה ולא להמתין ולעשות זאת אך ורק בסוף התהליך. המשוב מאפשר לכותבים לשפר ולשכלל את כתיבתם לפני שיצרו את התוצר הסופי. משוב יכול להינתן על ידי מורה, אך טוב להזמין עמיתים לקרוא טקסטים שנכתבו על ידי חבריהם ולהעריכם מנקודת המבט של הקורא.

מדורי העיתון

מידע למורה על סוגי הטקסטים מתוך תכנית הלימודים	המדורים
ידיעה עיתונאית: בעמודים 31-33 בתוכנית הלימודים כתבה: בעמודים 51-52 בתוכנית הלימודים	כותבים ומשתפים - במדור זה יוכלו התלמידים לפרסם סיפורים אישיים, חוויות ורשמים, כתבות וידיעות. ראו בנספח- הנחיות לעריכת ריאיון
דיווח: בעמודים 29-30 בתוכנית הלימודים טקסט מידע: בעמודים 24-26 בתוכנית הלימודים	להכיר המצאה ישראלית - במדור זה יציגו התלמידים דיווח או מידע מהימן ועדכני על המצאה ישראלית.
פרסומת: בעמודים 36-36 בתוכנית הלימודים	כרזות - במדור זה יוצגו כרזות, שלטי רחוב, פרסומות בהקשרים מקוריים (אותנטיים), שמטרתן לחזק גאווה לאומית ולעודד צרכנות כחול-לבן.
עלילון: בעמודים 49-50 בתוכנית הלימודים	קומיקס - במדור זה יוכלו התלמידים לכתוב עלילונים בנושא צרכנות כחול-לבן.
מאמר עמדה: בעמודים 39-40 בתוכנית הלימודים	עמדה - במדור זה יכתבו התלמידים מאמרי עמדה, חוות דעת וטקסטים למטרות טיעון ושכנוע בנושא צרכנות כחול-לבן.
בנספח 2	ריאיון

נספחים

נספח 1

מאגר הטקסטים

1. [וייז- הגעת ליעד](#)
2. [מוצר ישראלי תוצרת כחול לבן](#)
3. [משחקי קופסה - המצאה ישראלית](#)
4. מתוך ספרי לימוד :

על קצה הלשון ומעולמה של ספרות לכיתה ו', עמ' 14	חיים וייצמן – מדען דגול ורב המצאות (קטע מידע)
על קצה הלשון ומעולמה של ספרות לכיתה ה', עמ' 64	אילן רמון – אסטרונוט ישראלי בחלל (קטע מידע)
על קצה הלשון ומעולמה של ספרות לכיתה ד', עמ' 126	המכבייה – האולימפיאדה היהודית (אולימפיאדה כחול-לבן...) (קטע מידע)
על קצה הלשון ומעולמה של ספרות לכיתה ד', עמ' 223	ארץ/שייקה פייקוב - ייחודה של אי"י, אהבת הארץ (שיר)
על קצה הלשון ומעולמה של ספרות לכיתה ד', עמ' 224	אין ויש/נעמי שמר - ייחודה של אי"י – מה יש כאן ואין בארץ אחרת
עונות וליהנות לכיתה ו', חלק שני עמ' 110	מנצלים את אנרגיית השמש – שימוש באנרגיה סולרית ע"י הבדואים בדרום הארץ (כתבה)
העיקר שהבנו לכיתה ד', חלק ראשון עמ' 136	מסע אל ארץ השמן – ייצור שמן ישראלי (כתבה)

5. [אתר על הגובה](#)

הכנת ריאיון

בתקשורת המונים, ריאיון הוא שיחה בין מראיין לבין מרואיין, שעיקרה שאלות שמפנה העיתונאי אל המרואיין, כדי לקבל מידע בנושא מסוים לשם הצגתו לציבור, ובפרט כדי להציג את דעותיו של המרואיין. לעתים משתתפים בריאיון יותר מאשר מראיין אחד או יותר מאשר מרואיין אחד.

ריאיון משמש את כל אמצעי תקשורת - עיתונים, כתבי עת, רדיו וטלוויזיה, ותוצאותיו מתפרסמות בדרך כלל לאחר עריכה, אך לעתים נערך הריאיון בשידור חי, שבו יכולת העריכה מצומצמת ביותר.

ריאיון מתבצע בטכניקות אחדות:

מפגש פנים אל פנים של המראיין והמרואיין

שיחת טלפון בין המראיין והמרואיין

התכתבות בדואר אלקטרוני

ריאיון טלוויזיה שבו נמצאים המראיין והמרואיין בשני אולפנים שונים, רחוקים זה מזה.

לעתים, בהכנת כתבה הכותב מתבקש לערוך ריאיון עיתונאי.

לפני שיוצאים לריאיון, חשוב:

- להצטייד בפנקס ובכלי כתיבה או במכשיר הקלטה
- להכין מראש רשימת שאלות
- להתרכז בנושא הריאיון ולשאול את השאלות המרכזיות בנושא
- לנסות לא לשאול שאלות שהתגובה עליהן תהיה "כן" ו"לא"
- להאזין בתשומת לב לדברי המרואיינים, לא לחשוב על השאלה הבאה בזמן שהמרואיינים עונים לכם
- להגיב לדברי המרואיין: אפשר לבקש ממנו להרחיב, להסביר או לנמק את דבריו
- לכתוב בזריזות את דברי המרואיינים. אם אינכם מספיקים, כתבו את עיקרי הדברים, תוכלו להרחיב את הדברים לאחר תום הריאיון
- לא להתפרץ לדברי המרואיינים, לנסות להקפיד שהמרואיינים לא יעברו לנושא אחר

לפני שנפרדים לשלום מן המרואיינים, לא לשכוח להודות להם על הסכמתם להתראיין.